

АФРИКАНСЬКИЙ НАПРЯМОК ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Горбачук О.І.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OleksandrGI@krok.edu.ua,
ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-6511-9211>

Одним з найдієвіших інструментів сучасної зовнішньої політики, захисту національних інтересів держав, оперативного узгодження і врегулювання спірних питань в процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності є економічна дипломатія (*economy diplomacy*), яка стала унікальним явищем міжнародних відносин доби глобалізації.

Джерела не дають точної інформації, коли саме з'явився термін «економічна дипломатія» і хто вперше його застосував. Але відомо, що широкого вжитку він набув наприкінці 20 ст., коли у зв'язку з розпадом комуністичної системи, пріоритетним завданням зовнішньої політики США та їх союзників стає не політика стримування часів холодної війни, а стратегічний курс на всебічне обслуговування своїх зовнішньоекономічних інтересів. З цього часу будь-які політичні відносини розвинених країн з країнами світу або міжнародними організаціями мали неодмінно приносити позитивний економічний ефект і це стало основним критерієм і показником успішності зовнішньої політики цих країн.

На початку 2000-х років у США і країнах ЄС почалися інтенсивні наукові дослідження в галузі економічної дипломатії. Ці дослідження на теоретичному та емпіричному рівні засвідчують позитивний вплив зовнішньополітичних дій держав на результативність показників їх зовнішньоекономічної діяльності (експорт, імпорт, ПП).

Так, виходячи з публікацій Світового банку, суттєву економічну ефективність виявлено в роботі агентств з просування експорту та заохочення інвестицій [1]; професор Каліфорнійського університету А. Роуз (*Andrew K. Rose*) виявив позитивний економічний ефект роботи посольств і генеральних консульств [2]; дослідження нідерландських економістів Г. Крюсена (*Harold Creusen*) і А. Лежура (*Arjan M. Lejour*) свідчать про економічну ефективність державних візитів різного рівня і торговельних місій [3]; професор Університету Еразмуса в Гаазі П. ван Бергейк (*Peter A. G. van Bergeijk*) та Сельвін Мунс (*Selvin Moons*) на основі мета-аналізу доводять значущий вплив інструментів економічної дипломатії на світові товарно-інвестиційні потоки [4]. Загалом ці та інші дослідження можна вважати базовими в означеній галузі. В якості первинних змінних (інструментів економічної дипломатії) тут використовуються: робота посольств, генеральних і почесних консульств, торгових представництв, державних візитів найвищого і високого рівня, економічних переговорів, угод, постійно діючих міждержавних органів високого рівня та ін.

Засновуючись на досвіді західних вчених, нами було проведене аналогічне дослідження щодо дієвості української економічної дипломатії. В результаті статистичного аналізу, здійсненого на основі великого масиву зібраних і систематизованих емпіричних даних, найсуттєвіший зв'язок між політичними і економічними змінними виявлено в роботі українських посольств (коефіцієнт кореляції $r = 0,9$ щодо експорту та імпорту), візитах президентів та чинних угодах; (у середньому $r = 0,8$ також щодо експорту та імпорту). Суттєвого зв'язку між зазначеними інструментами і обсягами залучених в Україну ПІІ не виявлено. Розрахунки здійснено за допомогою спеціально виведеної багатофакторної експоненціальної моделі та програми Microsoft Excel [5].

Результати нашого аналізу варто взяти до уваги, розглядаючи проблему розробки зовнішньополітичної стратегії України, орієнтованої на африканський континент. Про перспективність цього напрямку яскраво висловився Генсек ООН Антоніу Гутерреш: "Занадто часто світ бачить Африку через призму проблем. Коли я дивлюся на Африку, я бачу континент надії, перспектив і грандіозного потенціалу".

Дійсно, щораз більше країн світу намагаються налагодити співробітництво з африканськими країнами та нарощувати свій експорт до цього регіону. Така тенденція стала однією з характерних рис сучасних міжнародних економічних відносин. І це не дивно, оскільки сучасний африканського континент, чисельність населення якого вже перевищила 1,3 млрд. осіб, нині демонструє стійку динаміку економічного зростання. Серед тридцяти найбільш зростаючих економік світу в 2019 році - 16 були саме африканськими. Якщо говорити про лідерів на африканському напрямку зовнішньоекономічної діяльності, то це: країни ЄС (особливо Франція); Китай, Індія, Бразилія, Росія та ін. [6]

Україні, яка мала за часів СРСР величезний досвід економічної співпраці з країнами Африки, вочевидь настав час зробити африканський вектор зовнішньої політики одним з найбільш пріоритетних. Але тут на заваді стоїть низка політико-дипломатичних факторів, на які потрібно звернути увагу.

Мається на увазі той факт, що починаючи з 1992 р. до Африки було здійснено всього два офіційні візити Президентів України (Л. Кравчука 1992 р. і В. Ющенка 2008 р.); два візити на рівні Прем'єр-міністра (П. Лазаренка 1997 р. і М. Азарова 2010 р.); і три візити на рівні керівника МЗС (К. Грищенка 2004 р., Б. Тарасюка 2005 р. і П. Клімкіна 2018 р.). Усі ці візити було здійснено лише до Арабської Республіки Єгипет. Кілька візитів нижчого рівня було здійснено в інші арабські країни Північної Африки. Але в країнах південніше Сахари – жодного українського високопосадовця не було за усі роки незалежності.

54 країни африканського континенту обслуговували лише 11 українських посольств з невідповідно малим штатом працівників. Наприклад у посольстві України в Ефіопії (країна визнана однією з ТОП-10 напрямів для українського експорту) працює лише три дипломати, і жодного фахівця з міжнародної економіки. Урядове рішення щодо створення економічного відділу в складі Посольства України в Сенегалі було ухвалене ще 2013 року, але досі нема не лише відділу, але й жодного фахівця-економіста [6].

Засновуючись на результатах статистичного аналізу щодо впливу роботи посольств і державних візитів різного рівня на результативність зовнішньоекономічної діяльності України, - слід сказати наступне:

1) нарощенню економічної присутності українського бізнесу на африканському континенті, мають передувати енергійні зовнішньополітичні кроки перших осіб української влади: президента, прем'єр-міністра, голови МЗС;

2) на рівні ВР, АП, КМ, МЗС, СМК необхідно ретельно готувати державні візити до країн Африки, які мають передбачати політичні і економічні переговори з лідерами регіону, підписання низки необхідних угод для вільного доступу українських виробників та експортерів до африканського ринку;

3) необхідно терміново посилювати українські посольства в Африці економічними відділами з залученням достатньої кількості кваліфікованих економістів-міжнародників.

4) потрібно продовжувати емпіричні дослідження в галузі економічної дипломатії, удосконалювати їх методичну базу з метою розробки науково обґрунтованої стратегії зовнішньої політики України.

Список використаних джерел:

1. Morriset, J., 2003, *Does a country need a promotion agency to attract Foreign Direct Investment? A small analytical model applied to 58 countries*, World Bank Policy Research Working Paper 3028, World Bank; Washington D.C. URL: <http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2003/05/23/0>
2. Rose, A.K., 2007, 'The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion', *The World Economy*, 30(1), pp. 22-38. URL: <http://www.nber.org/papers/w11111.pdf>
3. Creusen, H. and A. Lejour (2011), 'Uncertainty and the export decisions of Dutch firms', CPB discussion paper 183, The Hague. URL: <http://www.cpb.nl/en/publication/uncertainty-and-export-decisions-dutch-firms>
4. Peter A.G. van Bergeijk, Selwyn J.V. Moons, (2013) *Economic Diplomacy Works: A meta-analysis of its effect on international economic flows*. URL: http://www2.gre.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0015/822102/Selwyn-J.V.-Moons-and-Peter-A.G.-van-Bergeijk-Economic-Diplomacy-Works-a-meta-analysis-of-its-effect-on-international-economic-flows.pdf
5. Горбачук О.І., Рокоча В.В. Місце економічної дипломатії в системі економічної безпеки держави. Вчені записки Університету «КРОК»: зб. наук. праць. Київ: Вид-во Вищій навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», 2019. Вип. №2(54). С.110–118.
6. Георгій Ерман. Недооцінена. Як Африка може врятувати майбутнє України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-529886>